УДК 657. 21 (043.3)

НАДЗВИЧАЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КРИЗИ НЕПЛАТЕЖІВ

Настенко М.М., аспірант
ННЦІАЕ УААН

Розширено поняття надзвичайної події та надзвичайної діяльності, запропоновано рекомендації щодо удосконалення методології та методики обліку в сучасних умовах а також фінансової звітності. Розглянуто проблему неплатежів в Україні і визначено шляхи її вирішення, в результаті чого визначено перспективи розвитку бухгалтерського обліку та аналізу дебіторської заборгованості в умовах антикризового регулювання фінансово-господарського стану підприємства.

Постановка проблеми: Проблемі масових неплатежів присвячено значну увагу науковців, як теоретиків, так і практиків. Особливо при цьому акцентується проблема розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку та аналізу дебіторської заборгованості, але при цьому залишається неопрацьованим питання банкрутства підприємств через списання значних сум дебіторської заборгованості як надзвичайної діяльності. В вітчизняній практиці така ситуація належить до операційної діяльності, що на нашу думку є помилковим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Вітчизняні науковці Л.Алексеюк, Ф.Бутинець, Р.Грачова, С.Голов, З.Задорожній, Міклуха О.Л. вважають надзвичайні події не тільки як стихійним лихом та техногенними аваріями, а й незвичайними та випадковими операціями, що більше відповідає МСБО і суті визначення, наведеного у положеннях бухгалтерського обліку і звітності України.

Серед таких операцій Ф.Бутинець називає експропріацію власності підприємства, С.Голов, З.Задорожній – списання активів внаслідок зміни законодавства, Р.Грачова – продаж необоротних активів, сплачені або одержані штрафи, списання кредиторської заборгованості, Л. Алексеюк до надзвичайної події відносить крадіжку.

Ціль статті: Основним ментом в дискусіях надзвичайних подій є незвичайність, тобто відмінність від звичайної діяльності. Той факт, що більшість боргів в Україні не сплачуються в строк (71% загальної суми дебіторської заборгованості по Україні), підтверджує кризовість ситуації і має незвичайний характер, відмінний від звичайної діяльності.

Виклад основного матеріалу: Більшість європейських країн об'єднала загальна спільна проблема – проблема масових неплатежів, яка досягла колосальних розмірів і має тенденцію до зростання. Несвоєчасне виконання боржниками своїх зобов'язань і призводить до створення у кредиторів дебіторської заборгованості. Глобальність проблеми неплатежів спостерігається як на світовому рівні, так і на рівні окремих країн.

Український аспект даної проблеми демонструє загальний ріст як внутрішньої, так і зовнішньої сум заборгованості. Збільшення державного боргу підвищує ризик при кредитуванні держави, оскільки даний показник розглядається кредиторами першочергово. Це зумовлює подорожчання нових позик і веде до дестабілізації економічної ситуації і перетворення України на неплатоспроможного боржника.

До основних причин, які унеможливлюють вихід української економіки з кризи належать:- політичне протистояння гілок влади, ріст неплатежів підприємств та організацій, зростання фіктивної вартості, проблеми загальноекономічного характеру.

В Україні сформувалась дворівнева система боргів: - на рівні політичної влади, - на рівні підприємств. За таких умов значна кількість вітчизняних підприємств потерпає в умовах гострої кризи неплатежів – як об'єктивного результату розвитку витратної економіки в період послаблення механізмів регулювання, що зумовлює збільшення підприємств – потенційних банкрутів, погіршення фінансового стану України в цілому.

Головними ризиками, які супроводжують взаємодію підприємства з своїми партнерами є ризик несвоєчасної сплати за отриману продукцію – у випадку з покупцями та ризик неплатоспроможності партнера. Тому попередній аналіз існуючих та потенційних партнерів є необхідним для побудови стабільних, надійних зв'язків.

Основними факторами в даному аналізі слугуватимуть :- досвід минулої роботи з контрагентом, - фінансова стабільність партнера, його репутація на ринку, - вплив зовнішніх факторів. Погодимось з тим, що загальні неплатежі в Україні пов'язані з недооцінкою зовнішнього ринку, з недостатнім аналізом партнерських відносин, з залученням фахівців з низьким рівнем підготовки в даних питаннях. Але значною мірою це залежить від невизначеності в нашій державі, адже спрогнозувати будь-який результат в таких умовах, м'яко кажучи, - важко.

Той факт, що більшість боргів не сплачуються в строк (71% загальної суми дебіторської заборгованості по Україні), підтверджує кризовість ситуації. Так, до першочергових факторів, що стимулюють банкрутство відноситься зростання дебіторської заборгованості і відсутність планування на перспективу. Ранніми ознаками банкрутства являється збільшення дебіторської заборгованості, старіння дебіторських рахунків, порушення балансу дебіторської і кредиторської заборгованості. В більшості підприємств України спостерігається перевищення величини дебіторської заборгованості над кредиторською, що є негативним явищем, оскільки заморожує кошти підприємств, а це веде до неможливості розраховуватись за власними зобов'язаннями.

До складу основних показників, що характеризують величину активів підприємства, і які впливають на ступінь його платоспроможності, включають дебіторську заборгованість. Даний показник являється одним із найбільш ліквідних активів і повинен виступити в якості одного із основних об'єктів дослідження при формуванні політики управління активами, діагностиці

кризового стану суб'єктів господарювання з ціллю виявлення ситуації прихованого банкрутства для його уникнення.

Така ситуація набула екстраординарного характеру, оскільки події, які привели до списання сум дебіторської заборгованості, а в подальшому і до банкрутства підприємства-дебітора – надзвичайні. А діяльність підприємства в таких умовах – не що інше, як надзвичайна діяльність. З цим не погоджується Міклуха О.Л. і вважає, що повне чи часткове списання дебіторської заборгованості, запасів, обладнання, призначеного до надання в оренду, відстрочка витрат на науково-дослідні роботи та інші нематеріальні активи хоча і мають незвичайний характер, вони все ж не повинні відображатись як надзвичайні [4].

Але якщо брати до уваги той факт, що надзвичайна подія – це подія, що призводить до суттєвих втрат майна і викликає повне або часткове припинення звичайної діяльності підприємства [2], то як назвати події, що призводять до банкрутства підприємства внаслідок неповернення значних сум дебіторської заборгованості? Тому вважаємо такі події надзвичайними.

Невірною є думка, що надзвичайні події відбуваються лише внаслідок природних факторів. Вплив людського фактору існує, і іноді більш вагомо провокує негативні наслідки для підприємств та організацій, такі як повна збитковість.

Наприкінці 90-х років в Україні згідно статистичних даних 50% вітчизняних суб'єктів господарювання вважалися збитковими, а починаючи з 2000 року – їх кількість поступово зменшилась при паралельному зростанні їх збитків.

Причиною цього стала нова методика підрахунку збиткових підприємств: якщо до 2000 року організації групували виходячи з чистого прибутку (збитку), то нині підприємства групують залежно від фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування [1]. В результаті:- витрати суб'єктів господарювання на сплату податку на прибуток не враховуються, а надзвичайна діяльність взагалі не береться до уваги. І в цьому є велика помилка. Адже практика показує, що саме надзвичайні події та ситуації, як правило, викликані різними ризиками мають місце у багатьох підприємствах та організаціях.

Деякі ризики реально загрожують господарюючим суб'єктам, при чому не тільки сільськогосподарським, діяльність яких має сезонний характер, залежить від природних факторів і слабо прогнозується. Все зводиться до того, що фінансова звітність не здатна задовольнити потреби всіх користувачів бухгалтерської інформації про звичайну та надзвичайну діяльність підприємства, зокрема про стан дебіторської заборгованості, що зумовлює неефективність політики антикризового регулювання фінансово-господарського стану підприємств.

В актуальну площину даного питання покладено якість бухгалтерського обліку від якого залежать представлені показники фінансової і управлінської звітності. "Якість" – узагальнення і надання інформації за ознаками, що

характеризують її властивість задовольнити потреби користувачів, відповідати своєму призначенню і вимогам.

Висновки. Вважаємо за необхідність розвиток і актуалізацію політики антикризового регулювання фінансово-господарського стану підприємства, одним з яких є удосконалення бухгалтерського обліку та фінансової звітності розширенням поняття надзвичайної події та надзвичайної діяльності, метою якої є відновлення звичайної діяльності підприємств в обсягах, не менших тих, що були до надзвичайних, або недопущення чи мінімізації впливу надзвичайних подій на звичайну діяльність.

Серед пріоритетних напрямків такої діяльності виступає розгляд питань про відновлення платоспроможності дебітора або ж про визнання його банкрутства, подолання глибокої кризи шляхом фінансового оздоровлення (санація) та антикризового управління.

Доцільно оптимізувати форму бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та доходів і витрат від надзвичайної діяльності а також зосередити увагу на виборі оптимальних партнерів з метою зменшення ризиків підприємства.

Вважаємо доречним інформацію у фінансовій звітності про непередбачені події потрібно подавати виходячи з принципу суттєвості. Інформація вважається суттєвою, якщо її пропуск або неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів фінансової звітності. Тобто якщо дані події не будуть мати суттєвого впливу на збитки і зобов'язання підприємства, то їх відображення у примітках та фінансових звітах недоречне.

Література:

1. Закон України "Про банкрутство" від 14.05.92,№2344-Х11 // Відомості Верховної Ради в Україні. - 1992.

2. Положення про класифікацію надзвичайних ситуацій, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від15 липня 1998 р. №1099.

3. Кузнецова С. А. Проблеми обліку дебіторської заборгованості в період переходу до національних стандартів бухгалтерського обліку // Удосконалення обліку та аналізу господарської діяльності на основі впровадження нових П(с)БО в Україні: Тези доповідей міжнар. наук.- практ. конф. 16 – 18жовт. 2000 р. – К.: КНЕУ. – С. 49 – 51.– 0,12 д. а.

4. Міклуха О.Л. Облік та аналіз надзвичайних доходів і витрат: Монографія. - Рівне, НУВГП, 2005.-150 с.